

Magdalena Śniegulska-Gomuła

Figury ćmielowskie

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 25, 354-356

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

FIGURY ĆMIELOWSKIE

Il. 3, 4. Figury porcelanowe z Ćmielowa

Polska, Fabryka Porcelany w Ćmielowie, 1870-1880

masa kaflowa, malowanie ręczne

Wymiary: mężczyzna – wys. 44 cm, podst. 21,5x17,2 cm, kobieta – wys. 40 cm,
podst. 21,7x17,5 cm

MNKi/R/1219, MNKi/R/1220

W zbiorach Muzeum Narodowego w Kielcach znajduje się imponująca, licząca przeszło 1400 obiektów, kolekcja ceramiki z Fabryki Porcelany w Ćmielowie. Należą do niej m.in. dwie pełnoplastyczne figury – kobiety i mężczyzny. Ich powstanie można wiązać z krótkim okresem między 1870 a 1880 rokiem, kiedy w Ćmielowie pracował Stanisław Thiele, a zakład produkował, oprócz porcelany, także majolikę, kamionkę i piece kaflowe.

Obie figury, o zbliżonych wymiarach mają taką samą podstawę o falistych bokach i wklęsło-wypukłym profilu, na której ustawiono także puste pnie drzewa pełniące zapewne funkcję wazonów. Kobieta stoi w tanecznej pozie, zaakcentowanej wysunięciem prawej, ugiętej w kolanie nogi oraz lekkim przegięciem w pa-

sie. Wdzięczny ruch podkreślają oparte na biodrach, skierowane ku tyłowi ręce. Młodą twarz kobiety otacza miękko układająca się błękitna chusta czepcowa, z węzłem nad czołem. Ubrana jest w białą marszczoną przy szyi bluzkę z szerokimi rękawami, brązową długą kamizelkę dołem rozchylną i suto marszczoną spódnicę. W pasie przewiązana błękitną szarfą. Buty płytke brązowe o niewysokich obcasach. Figura pokryta bardzo mocno przetartą, miejscami całkiem zdegradowaną malaturą.

Sylwetka mężczyzny przypomina swym łagodnym przegięciem w pasie i zdecydowanym wysunięciem lewej nogi literę „S”. Ręce są założone wysoko na piersiach. Twarz o drobnych rysach i podkreślonych w górę wąsach jest podkreślona malaturą podobnie jak falujące włosy oraz elementy stroju: ugrowo-brązowa sukmana sięgająca powyżej kolan, krakowski pas z kółkami zawieszonymi w kształcie festonu, szerokie spodnie wpuszczone w sięgające kolan buty, czerwona czapka konfederatka.

Figury posiadają bezpośrednie analogie w zwieńczeniu pieca oraz w małych figurkach z Ćmielowa datowanych na lata 1870-1887 z Muzeum Narodowego w Krakowie, które funkcjonują w literaturze jako Krakowiaczy i Krakowianki.

Jednak żaden z elementów stroju krakowskiego, jak haftowany gorset, kwiecista spódnica z białym fartuchem czy sznury korali, nie pojawia się w naszej figurze kobiecej; wyjątkiem jest jedynie fason koszuli. Więcej charakterystycznych dla tego ubioru elementów odnajdziemy natomiast w stroju mężczyzny. Należą do nich: czerwona rogata czapka z wąskim barankowym otokiem, pas ze srebrnych kótek oraz szerokie spodnie wpuszczone w wysokie buty. Przede wszystkim jednak figura mężczyzny przywodzi na myśl prace Artura Grottgera, odwołujące się do powstania styczniowego z cyklu *Polonia 1863* (np. *Po odejściu wroga*, *Schronisko*) oraz z cyklu *Warszawa I (Pierwsza ofiara)*, na których widzimy podobny rodzaj okrycia wierzchniego mocno ściągniętego pasem, małą chustkę wiążaną pod szyją, szerokie spodnie czy buty z wysokimi cholewkami. Nade wszystko jednak czapkę konfederatkę, która była wężym znakiem rozpoznawczym uczestników powstania styczniowego i jest doskonale znana z fotografii tamtego czasu, czy sztandarowego dzieła Grottgera *Pożegnanie powstańca*.

Po 1830 roku funkcję munduru powstańczego pełnił zazwyczaj codzienny ubiór: od chłopskich sukman i kaftanów, przez surduty, po czamary i szamerowane kożuszki. Brak polskiego munduru wypełniały znaki – metalowe orły na czapkach, narodowe kokardy i szarfy oraz polska czapka rogatywka. W czasie powstania styczniowego najbardziej popularnym wśród Polaków mundurem powstańczym stała się skromna czamara o kroju zapożyczonym z ubiorów węgierskich, szamerowana z przodu, ze stojącym kołnierzem bez kłap, z długimi rękawami, będąca jednocześnie symbolem solidarności międzywzrostkowej.

Po powstaniu styczniowym nastąpiło szczególne odrodzenie stroju narodowego. W Galicji, a szczególnie w Krakowie, przy okazji różnych uroczystości zakładano ubiór kontuszowy, którego używanie w zaborze rosyjskim zostało zabronione już po upadku powstania listopadowego. Kontusz, żupan, jedwabny pas, wysokie buty oraz konfederatka stanowiły znak kultywowanych tradycji niepodległościowych i symbol patriotyzmu. Niebawem też rozpoczęła się fascynacja strojem ludowym, zapoczątkowana przez środowisko artystów i ludoznawców. Dotyczyło to głównie stroju krakowskiego, który w powszechnym odczuciu uchodził nie tylko

za symbol stroju ludowego, lecz stał się niemal strojem narodowym, a noszenie go uchodziło za demonstrację uczuć patriotycznych.

Ubiór kobiety nawiązuje również do stroju narodowego. Przedłużona kamizela, prawdopodobnie obszyta u dołu futrem, nawiązuje do formy damskiego kontusika tylko pozbawionego wylotów. Przewiązana jest w pasie szarfą naśladującą pas kontuszowy. Suto marszczona spódnica jest zdecydowanie dłuższa niż w strojach ludowych, a delikatne pantofelki na niewysokich obcasach nie mają z nim już zupełnie nic wspólnego.

Wspomniane już niewielkie figurki przedstawiające Krakowiaków i Krakowiarki w charakterystycznej, powtarzającej się pozie, w strojach o żywych barwach w kilku wariantach kolorystycznych, produkowano w fabryce ćmielowskiej za czasów Kazimierza Cybulskiego (1870-1884). Cechuje je pewna nieporadność techniczna oraz uroczy prymitywizm, czego nie można powiedzieć o figurach z Muzeum Narodowego w Kielcach, gdzie modelunek i wykonanie odlewu są bez zarzutu. Niestety wartość figur obniżają znaczne uszkodzenia malatury, a w przypadku postaci męskiej najprawdopodobniej jej późniejsze odtworzenie przez niewprawnego „konserwatora”.

- Magdalena Śniegulska-Gomuła

LITERATURA:

- B. Kołodziejowa, Z.M. Stadnicki, *Zakłady porcelany Ćmielów*, Kraków 1986
 B. Kostuch, *Polska porcelana*, Kraków 2003
 M. Starzewska, M. Jeżewska, *Polski fajans*, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1978